

Костянтин Грищенко,

Міністр закордонних справ України

НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА. 20 РОКІВ НА СВІТОВІЙ СЦЕНІ

Дипломатія народжується разом із державою. Тому 20 років незалежності України для нас, дипломатів, — подвійне свято. Адже це водночас і день справжнього народження сучасної української зовнішньополітичної служби, і річниця її появи на міжнародній сцені як повноправного гравця.

Ювілеї, крім ритуальної, мають і цілком практичну функцію. У такі дні заведено робити дві речі: оглядатися на пройдене й заглядати в майбутнє. Так свято стає свого роду точкою самоконтролю й стимулом для нового дихання.

Оцінюючи минулі 20 років нашої зовнішньополітичної роботи, свідомо робитиму акцент на здобутках. По-перше, тому що в нас нині справді свято. По-друге, тому що дипломат завжди має бути позитивно налаштованим. А головне: тому що наші здобутки об'єктивно вагомі й варті того, щоб про них говорити.

Перш за все, мабуть, варто згадати про саме становлення дипломатичної служби незалежної України як життєво важливого органа суверенної держави. Нам зрештою пощастило, бо Українська РСР мала своє Міністерство закордонних справ, хоча функції його були вкрай обмеженими. Працювало в міністерстві менше сотні дипломатів, але це були справжні професіонали. І саме вони стали тим ударним загonom, який виніс на своїх плечах неймовірне навантаження перших самостійних кроків України. Вони ж були тим ядром, навколо якого швидко сфор-

мувалася зовнішньополітична служба нової держави. Проте для молоді держави їх було замало.

У перші ж місяці роботи в МЗС прийшли сотні фахівців з різних сфер — знавці іноземних мов, історики, економісти, юристи, представники інших професій. Їхнім мінусом було те, що вони не знали власне дипломатичної специфіки. Їхнім плюсом були глибока підготовка в своїй галузі, а ще — відсутність чиновницької закостенілості, живий творчий підхід до справи. У більшості випадків плюси швидко давали ефект, а мінус ліквідовувався в ході роботи.

Мені подобається така образна характеристика початкового періоду становлення МЗС: нам доводилося будувати дипломатичний автомобіль і водночас мчати на ньому на повній швидкості.

А швидкість була шалена практично з самого початку. Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 року міжнародна спільнота, в тому числі й давні опоненти Радянського Союзу, зайняла вичікувальну позицію, боячись зіпсувати відносини з Москвою, а надто завдати шкоди улюбленцеві Заходу, лідерові перебудови Михайлу Горбачову.

Проте після Всенародного референдуму 1 грудня всякі сумніви відпали: Україна — незалежна держава, а Радянській імперії остаточно прийшов кінець. Для України настав час першого великого зовнішньополітичного триумфу — вона приймала парад визнань. Уже 2 грудня нас визнали Польща й Канада, усього ж протягом місяця це зробили 75 (!) держав, у тому числі такі геополітичні кити, як США, Росія, Китай, Франція, Німеччина, Велика Британія. У наступному 1992 році ми отримали визнання ще 60 країн світу.

Для Міністерства закордонних справ цей триумф означав ще й колосальний обсяг конкретної роботи, головний результат якої важко переоцінити — Українська держава, щойно народившись, практично відразу змогла зайняти гідне місце в світовій спільноті.

Слід визнати, що такий успіх сп'янив багатьох із нас — і дипломатів, і політиків, і звичайних громадян. Усі початківці дещо наївні. Світ виграє для них рожевими барвами. Декому здавалося, що всі навкруги тільки й чекали звільнення України, щоб прийняти її з усіма почестями в своє коло. Дорога в май-

бутне виглядала рівною й широкою, а в Європі нас уже готувалися зустріти з хлібом-сіллю.

Не виключено, що й дехто на прагматичному Заході бачив нас тоді в дещо зарожевленому світлі. Вважалося, що наша потужна економіка, помножена на демократичні перетворення практично гарантуватиме нам у найближчій перспективі місце серед світових лідерів. Від нас чекали тільки чітких дій з демонтажу старої системи й послідовного проведення реформ.

На жаль, інерція старого ладу виявилася занадто сильною — і в державному механізмі, і в політикумі, і в суспільно-економічних відносинах, і, головне, в свідомості великої частини наших людей. Зараз ми розуміємо, що інакше навряд чи й могло статися, але тоді розчарування були тим болючішими, чим більшими були сподівання.

Зовнішня політика завжди є продовженням політики внутрішньої й залежить від неї безпосередньо. Легко дипломатам, якщо в їхній країні все йде гладенько й без проблем. Наше ж внутрішнє життя за всі 20 років гладеньким і безпроблемним не наважиться назвати й найбезнадійніший оптиміст.

Пробуксовування реформ, страшна економічна криза 90-х, «касетний» і «кольчужний» скандали, глибоко вкорінена корупція, пізніше політичний хаос, що прийшов на зміну «помаранчевим» надіям, — усе це прямо било по нашому міжнародному іміджеві, крало наш час і енергію, сковувало зовнішньополітичний маневр.

Утім загальновідомо, що дипломатія навіть при поганій грі всередині країни зобов'язана «тримати фасон». Подобається це комусь чи ні, але українська дипломатія фасон тримала завжди.

Говорячи про роки зовнішньополітичного становлення держави Україна, не можна забувати про ще один великий міжнародний успіх. Маю на увазі мирне «розлучення» з Росією та рештою колишніх республік СРСР, а також уникнення територіальних суперечок з іншими сусідами.

Можливо, ми не відчуваємо цього успіху фізично, як здорова людина не відчуває відсутності хвороби чи рани. Але варто тільки згадати трагедії Придністров'я, Карабаху, Абхазії й Південної Осетії, жах етнічних чисток в такій, здавалося б, благополучній Югославії, і цінність збереженого миру й добросусідства стане очевидною й реально відчутною.

Здавна відомо, що в часи розпаду імперій і геополітичних потрясінь у сильних прокидається апетит. В Україні також не обійшлося без ризиків і напруженостей. В парламентах деяких країн звучали відверті територіальні претензії до нашої держави. Загалом, на мою думку, період геополітичних трансформацій держави Центральної і Східної Європи пройшли гідно, як і належить сучасним цивілізованим націям. Виваженість, толерантність, солідарність, проявлені в ті дні, стали надійною основою нинішнього партнерства й нашим спільним внеском в утвердження цінностей об'єднаної Європи.

Ефективним інструментом посилення міжнародних позицій України став інститут стратегічного партнерства. Він пов'язував Київ з важливими для нас столицями світу, створював необхідні опорні точки в глобальній геополітичній конструкції.

Стратегічне партнерство зі США було започатковане ще 1996 року. Вирішальним кроком до цього стала відмова України від власної ядерної зброї. Підтримка з боку Сполучених Штатів як головного світового гравця важлива й незамінна для нас в усіх без винятку аспектах. Це й проведення демократичних реформ, і економічна модернізація, й передова наука та технології, і сприяння в численних міжнародних організаціях, в європейській інтеграції України та її партнерстві з НАТО.

Сьогодні ж хотів би зробити наголос на такому: союзництво з Вашингтоном відкриває нам додаткові можливості для активної участі у світових процесах, зокрема в захисті глобального миру й стабільності, а це в свою чергу значно зміцнює міжнародну вагу й авторитет України.

Шлях до підписання в 1997 р. Договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією був, м'яко кажучи, не простим. Напруженості навколо Криму й Чорноморського флоту Росії, проведення лінії кордону (цей процес завершується тільки зараз), розподіл закордонної власності СРСР, низка інших спірних питань — слід було подолати всі ці бар'єри, щоб прийти до бажаного результату.

Після укладення Великого договору в наших відносинах не раз виникали гострі ситуації й навіть тривалі смуги охолодження. Але обидві сторони прекрасно розуміють очевидну істину: Україна й Росія є стратегічними партнерами за своєю природою. Цього хочуть наші народи, цього вимагають наші економіки, без цього неможлива стабільність в регіоні й у всій Європі.

Тому першим зовнішньополітичним кроком Президента Віктора Януковича в 2010 році було рішення повернення українсько-російських взаємин на їхній природний рівень — рівень стратегічного партнерства.

Окремо хотів би сказати про Польщу. Варшава підтримувала ідею суверенності України ще задовго до серпня 1991 року й першою в світі визнала нашу незалежність. Тому проголошення стратегічного партнерства в 1994 році стало логічним і очікуваним кроком.

Сьогодні українсько-польські відносини можна назвати ідеальними практично в усіх сферах. Ми особливо цінуємо те, що Варшава є відданим і послідовним адвокатом євроінтеграційних прагнень України в Європейському Союзі. Історичне примирення двох держав і народів, безперечно, заслуговує на те, щоб стати моделлю для багатьох країн світу.

Мережа стратегічних партнерств довела свою ефективність, і ми продовжуємо розвивати її відповідно до нових реалій глобалізації. Тільки в цьому році стратегічними партнерами України стали такі нові світові гравці, як Китай та Туреччина.

Не менш важливим, ніж налагодження двосторонніх відносин, було входження України до провідних міжнародних організацій. Знову ж таки у спадок від радянської доби нам дісталася одна надзвичайно цінна перевага: членство в Організації Об'єднаних Націй. Це з першої ж секунди незалежності забезпечило нам статус повноправного суб'єкта міжнародної спільноти.

Вигоди такої стартової позиції ми використали повною мірою. Україна з самого початку розвинула в ООН активну й багатопланову діяльність, чим заслужила належний авторитет і повагу. Свідченням цього стало головування міністра закордонних справ України Геннадія Удовенка на 52-й сесії Генеральної Асамблеї ООН в 1997–1988 рр., а також непостійне членство України в Раді Безпеки ООН в 2000–2001 роках. У даний час Україна є одним із претендентів на членство в РБ ООН на термін 2016–2017 років.

Значним успіхом уже незалежної України став вступ в 1992 р. до Ради з безпеки і співробітництва в Європі (тепер ОБСЄ). Ми одержали право голосу з широкого спектра питань, що турбують європейський континент, і по суті зробили перший крок на шляху європейської інтеграції. Сьогодні Україна готується прийняти головування в ОБСЄ в 2013 році.

Особливо важливим, етапним досягненням стало для України здобуття в 1995 році членства в Раді Європи — організації, метою якої є створення єдиного європейського простору на основі принципів демократії, верховенства права та прав людини. Для вступу до Ради мало було самого розташування в географічному центрі континенту. Посттоталітарна Україна мала на ділі довести свою відданість базовим демократичним цінностям, продемонструвати в цій царині свої реальні здобутки.

Ставши членом Ради Європи, Україна активно включилася в роботу з утвердження європейських цивілізаційних цінностей, доводячи тим самим свою європейську ідентичність і право одного дня увійти до ЄС. Минуло 16 років, і ось наша держава виконує в організації почесну й відповідальну місію — з травня по листопад 2011 р. вона головує в Комітеті міністрів Ради Європи. Зрештою, сподіваюся, що не за горами і припинення багаторічного процесу моніторингу виконання наших зобов'язань перед РЄ та перехід до постмоніторингового діалогу.

Важким і тривалим виявився шлях України до членства в Світовій організації торгівлі, куди вона увійшла лише 2008 року після 13 років переговорів. Для цього було потрібно не тільки здійснити кардинальні внутрішні трансформації й переконати світ, що від соціалістичної економіки ми справді перейшли до ринкової. Необхідно було також розв'язати безліч конкретних економічних проблем і «проблемок» із кожним членом СОТ. Українська дипломатія з честю виконала й це складне завдання.

Першочергову увагу ми приділяємо й роботі в численних регіональних міжнародних організаціях та об'єднаннях, таких як ЦЕІ, СНД, ОЧЕС, ГУАМ, Вишеградська група та ін. Багатоманітність форм співпраці й партнерських зв'язків у сумі визначають для України одну з провідних ролей у політичному, економічному й культурному житті регіону.

Нашій дипломатії вдалося забезпечити Україні й помітну роль на загальносвітовій сцені. Ідеться передусім про наш внесок у підтримку міжнародного миру й стабільності, процесу роззброєння та ядерної безпеки.

Після розвалу СРСР у наших руках опинився третій у світі за потужністю ядерний арсенал, що викликало серйозне занепокоєння у багатьох столицях. У цій ситуації Україна проявила себе як зрілий і відповідальний партнер міжнародної спільноти. Добровільно відмовившись в 1994 році від ядерної зброї в обмін

на гарантії безпеки, ми створили надзвичайно позитивний світовий прецедент, підняли на нову висоту планку миротворчої політики. Відтоді Україна по праву вважається одним із лідерів у боротьбі за без'ядерне майбутнє людства. Ця політика знайшла своє продовження й у наші дні: у квітні 2010 року Президент Віктор Янукович оголосив у Нью-Йорку про рішення України позбутися запасів високозбагаченого урану.

Як країна, що не зі своєї вини опинилася в епіцентрі Чорнобильської катастрофи, Україна є одним із дієвих учасників вирішення проблем так званого «мирного атома». Важливою подією у цій сфері стала Міжнародна конференція «Двадцять п'ять років Чорнобильської катастрофи. Безпека майбутнього», яку ми провели в Києві у квітні 2011 року. Наскільки злободенним є цей напрямок роботи, зайвий раз засвідчила аварія на японській атомній станції «Фукусіма-1».

Протягом усіх 20 років незалежності Україна проводила активну миробудівничу політику, беручи участь практично в усіх найважливіших міжнародних акціях і місіях під егідою ООН та НАТО. Боснія і Герцеговина, Хорватія, Косово, Македонія, Ангола, Гватемала, Таджикистан, Афганістан, Кувейт, Сьєрра-Леоне, Грузія, Ірак, Ліван, Ефіопія, Еритрея, Демократична Республіка Конго, Ліберія, Кот-д'Івуар, Судан, Тімор-Лешті — така географія нашої миротворчості, така географія реального або потенційного українського впливу на майбутнє світу.

Важливим питанням безпекової політики для України, безперечно, була модальність відносин з НАТО. Водночас воно було й головним каменем спотикання, причому як у зовнішніх зносинах, так і у внутрішньому житті країни. Суть аргументів наших євроатлантистів загалом зводилася до такого: членство в НАТО є гарантією безпеки України, її участі в побудові сучасної безпекової архітектури Євроатлантичного регіону, а також потужним допоміжним фактором нашої євроінтеграції.

Суть аргументів їх опонентів полягала в двох головних застереженнях: по-перше, курс на вступ до НАТО спричинює постійні ускладнення з таким важливим і могутнім сусідом, як Росія, а по-друге, ідея членства в Альянсі викликає спротив переважної частини самого українського суспільства, в якому так і не розсмокталися антинаатовські стереотипи радянських часів.

Із плином часу необхідність внести корективи в українську євроатлантичну політику стала очевидною. Це зробив усередині

2010 року новообраний Президент України Віктор Янукович. У Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» закріплено положення про відмову нашої держави від участі в будь-яких військових союзах. Перекоаний, що такий крок став адекватною відповіддю на зовнішньо- і внутрішньополітичну реальність і дав нам змогу знайти наразі оптимальний безпечно-політичний баланс.

Позитивний ефект проявився практично відразу. Передусім, моментально вщухли навколонатівські баталії всередині країни. Нормалізувалися наші відносини з Москвою. Зникла зайва нервозність й у стосунках із самим Альянсом. При цьому відмова від членства в НАТО не вплинула на участь України у творенні безпекової політики на континенті. Навпаки, спроможність вести конструктивний діалог як із Заходом, так і зі Сходом суттєво розширила наші можливості.

І головне: з відносин з Альянсом ми прибрати тільки гучну, але не підкріплену дійсністю риторичку. Конкретне ж співробітництво з НАТО залишилося й буде надалі розширюватися. Як і раніше, Україна виконує річні плани НАТО, модернізує за допомогою Альянсу армію, бере участь у міжнародних миротворчих місіях, науково-технічній співпраці, боротьбі з організованою злочинністю й тероризмом. Одним словом, реальний підхід дає реальні плоди.

Остання тема, яку я хочу висвітлити, є водночас і головною темою всієї зовнішньої політики України. Це — інтеграція в Європейський Союз. Цій стратегічній меті так чи інакше підпорядковані всі наші зовнішньополітичні кроки на всіх без винятку напрямках.

На відміну від євроатлантичної інтеграції, ідея інтеграції європейської з самого початку була підтримана більшістю українців і всіма головними політичними силами країни. Це, мабуть, чи не єдине питання, яке в Україні завжди об'єднує і владу і опозицію.

Власне, саме проголошення незалежності України вже містило в собі європейський цивілізаційний вибір, ідею повернення в Європу, до якої належимо історично, культурно й ментально.

Я вже казав, що в перші роки ми дещо наївно оцінювали свою європейську перспективу. Давалася взнаки й чисто радянська звичка замінити реальну роботу красивими деклараціями. Тому дуже часто наша енергія, як кажуть, «ішла у свисток».

Розуміння простої істини, що в Європі нас оцінюють не за гучністю свистка, а за напрямком і швидкістю руху нашого локомотива, далось українським політикам далеко не легко й далеко не відразу.

З іншого боку, не слід уявляти і європейську сторону як вічно правого власника істини в останній інстанції. У головах деяких єєсівських політиків, як виявилось, засіли засвоєні з дитинства стереотипи. У їхній свідомості чи, радше, підсвідомості межа Європи ще й досі проходить по кордону Радянського Союзу, який шез із мапи два десятиліття тому. Через це й їхнє ставлення було різним до Польщі й до України, до Румунії і до Молдови.

Висновок простий: поступово, але наполегливо долати такі стереотипи — це також одне із наших завдань. Час, безперечно, працює на Україну і на її європейське майбутнє. 20 років цілеспрямованої роботи української дипломатії дають свої плоди.

Дедалі більше західних політиків усвідомлюють те, в чому ми з самого початку твердо упевнені: об'єднана Європа ніколи не буде цілою й завершеною без України. Зі своїми колосальними людськими, економічними, науковими й культурними ресурсами вона життєво потрібна Євросоюзові, якщо він хоче зберегти свою конкурентоспроможність і життєздатність у нинішньому й завтрашньому глобалізованому світі.

Переконалий, що саме зараз відбуваються якісні зміни у наших відносинах з Європейським Союзом. Нинішнє керівництво держави внесло в євроінтеграційну політику України суттєві й дієві корективи й надало їй необхідного прагматизму. Від пишних заяв і гасел ми перейшли до конкретних справ на всіх напрямках інтеграції.

Найважливіша ж новація полягає в тому, що нарешті зовнішня європейська політика у нас злилася в одне ціле з політикою внутрішньою. Політична команда Віктора Януковича розпочала процес масштабних і системних реформ, які охоплюють усі сфери життя українського суспільства і здійснюються за стандартами й при допомозі Євросоюзу. Їх кінцева мета — перетворити Україну з пострадянської на сучасну європейську державу.

Саме конкретною роботою нам за короткий час вдалося відновити довіру Брюсселя. На зміну горезвісній «втомі від України» прийшла нова українсько-європейська синергія і від-

Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко та міністр закордонних справ Китайської Народної Республіки Ян Цзєчи підписали угоду між Кабінетом Міністрів та урядом КНР про заснування Генерального консульства України у місті Гуанчжоу

повідно — реальні результати. У листопаді минулого року ми одержали План дій щодо запровадження безвізового режиму для громадян України й відразу ж розпочали складну й копітку діяльність з його виконання. Гра варта свічок — розраховуємо, що у середньостроковій перспективі українець зможе вільно подорожувати всією Європою і відчувати себе повноцінним членом європейської спільноти.

Саме зараз ми вийшли на етапний євроінтеграційний рубіж. До кінця року з Євросоюзом має бути підписана Угода про асоціацію, складовою частиною якої стане створення поглибленої і всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Цей документ означатиме перехід від «партнерства і співробітництва» до «політичної асоціації та економічної інтеграції». Іншими словами, йдеться про плацдарм для здобуття повноправного членства в ЄС.

Тож Україна підходить до свого двадцятиліття на новому підйомі, з новими планами, амбітними завданнями й цілями і будьте певні — українська дипломатія ефективно виконає свою частину великої загальнодержавної роботи.

Міністр закордонних справ України Костянтин Грищенко взяв участь в урочистому відкритті восьмого почесного консульства України у Польщі в місті Бидгощ

Надзвичайний і Повноважний посол Угорської Республіки в Україні Міхаль Баср вручив міністру закордонних справ України Костянтину Грищенку 60-літрову діжку токайського вина у подарунок Президентові України Віктору Януковичу з нагоди завершення головування Угорщини в Раді ЄС